

Libris.RO

Respect pentru oamenii și cărți

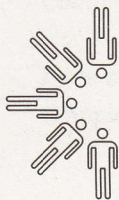
Fiiicele tatălui, fiii mamei

**Căi de ieșire din complexe
paterne și materne**

Verena Kast

Traducere din germană

Viorica Nișcov

**MISTERELE
INCONȘTIENȚULUI
COLECTIV**

TREI

Mulțumiri.....	7
Introducere.....	9
„Vreau să fac totul altfel“ Desprinderea la timp.....	13
„N-are niciun rost să te implici“ Complexele și memoria episodică.....	33
„Lumea trebuie să se bucure de cineva ca mine“ Complexul matern inițial pozitiv al bărbatului.....	45
„Poți să suporti aproape orice în viață dacă ai mâncat bine“ Complexul matern inițial pozitiv la femei.....	61
A trăi și a-i lăsa pe alții să trăiască Tipicitatea complexelor materne inițial pozitive.....	77
Agresiune și lamentație Dezvoltarea din complexul matern inițial pozitiv.....	95
„Tată mândru — fiu admirabil“ Complexul patern inițial pozitiv al fiului.....	133
Fiice atente Complexul patern inițial pozitiv la femei.....	145

„Un om rău într-o lume rea“

Complexul matern inițial negativ la femeie 169

„Ca paralizat“

Complexul matern inițial negativ la bărbat 181

„Călcăt în picioare, aneantizat“

Complexul patern inițial negativ al bărbatului 193

„De fapt nu valorez nimic“

Complexul patern inițial negativ la femeie 211

Cuceriri în teritoriu necunoscut

Concluzii 221

Bibliografie 229

Faptul că oamenii „au“ complexe materne și paterne a ajuns între timp de domeniul cunoștințelor psihologice general răspândite. Dacă, de pildă, un bărbat caută neconținut o mamă în prietenele sale sau caută direct prietene materne, atunci pentru cei mai mulți dintre semenii noștri diagnosticul este gata stabilit: bărbatul suferă de un complex matern. Se înțelege prin asta că bărbatul respectiv nu s-a desprins cumva la timp de legătura cu mama sa, că a rămas fixat pe o treaptă timpurie de dezvoltare sau că pur și simplu este un om care are nevoie mereu de o „mamă“. Este de asemenea îndeobște știut că într-un asemenea caz ceva nu este chiar în regulă. Se mai vorbește atunci și de „băiețelul mamei“. Același lucru e valabil și pentru „le fils à papa“, pentru băiatul care rămâne un timp prea îndelungat fiul tatălui său. Oricum, această expresie, mai degrabă de o natură aleasă, ne arată deja că, în societatea noastră, complexul patern al fiului este considerat mai puțin problematic. Dacă o femeie arată predilecție pentru bărbați substanțial mai vârstnici decât ea, atunci i se atribuie un complex patern și i se reproșează discret că nu s-a desprins de tată. Dacă rămâne legată de mamă dincolo de timpul cuvenit sau copiază prea izbitor stilul de viață al mamei ei, atunci oamenii care se simt prejudiciați de acest comportament spun că femeia suferă de un complex matern. Este însă posibil ca acest complex să nici nu surprindă neplăcut.

Se pare la prima vedere că în cazul acestor două complexe fundamentale e vorba de o stare de lucruri foarte simplă care se leagă, firește, de faptul că cei mai mulți oameni sunt crescuți și marcați de o mamă și de un tată, respectiv că absența

unuia sau a celuilalt este clar observată și criticată în societatea noastră. Această noțiune care, în primul moment, pare atât de firească și la îndemână este în realitate foarte complicată și — ceea ce sugerează chiar lucrurile îndeobște știute — legată direct de dezvoltarea omului. Complexul Eului trebuie să se detașeze „la timp” de complexele maternelne și paternne pentru ca omul să-și poată conștientiza la timp sarcinile dezvoltării și să poată dispune de un complex coerent al Eului — de un „Eu suficient de puternic” — care să-i permită să perceapă provocările vieții, să depășească dificultățile și să obțină de la viață o anumită măsură a plăcerii și mulțumirii de a trăi.

Noțiunea de complex este fundamentală în psihologia jungiană. De aceea nu e de mirare că în cazul descrierii analizanzilor revin neconținut propoziții precum: „El are un complex matern pozitiv.” Sau: „Ea are un complex patern atât de dominant.” Se formulează astfel un enunț despre amprenta fundamentală a persoanei respective, care spune ceva și despre dificultățile speciale, dar, totodată, și despre posibilitățile speciale de viață ale acesteia. La astfel de complexe se referă mereu psihologia jungiană, descriind cazuri individuale sau încrengături de cazuri; de la Jung însuși provin diferite descrieri de imagini complexe individuale¹; complexele maternelne și paternne însă nu au fost încă, după știința mea, prezentate într-o perspectivă de ansamblu. Este ceea ce aș vrea să recuperez prin această carte, cu atât mai mult cu cât mi se pare că noțiunea de complex va fi reactualizată de rezultatele puericulturii moderne. În perspectiva mea de ansamblu va fi posibilă doar descrierea formațiunilor complexe tipice. De vreme ce nimeni nu este determinat „doar” de un complex matern, ci întotdeauna joacă un rol și complexul patern, și de vreme ce într-o situație specială de viață — iar aceasta este

¹ Jung, GW 9/1, pp. 99-114; GW 4, pp. 366 și urm.

în mare măsură o variabilă — complexul Eului influențează în mod diferit relațiile cu complexe ampreatoare, foarte rar se întâmplă ca acestea să apară în forma „pură“ pe care o voi descrie eu, și totuși ele dau o idee de ceea ce înseamnă atmosfera complexuală specială. Legătura dintre complexe — și aici ar trebui avute în vedere și alte complexe, mai ales cele fraterne — poate fi prezentată satisfăcător prin descrieri de cazuri, detaliate metodic.² Ceea ce s-a și făcut mereu în cadrul literaturii jungiene.³ În orice caz, eu nu voi rezuma aici această literatură. Ceea ce aș vrea ar fi să formulez și să supun discuției viziunea mea asupra complexelor, așa cum aceasta mi s-a impus de-a lungul unei munci de peste douăzeci de ani cu analizande și analizanzi.

Mă voi ocupa foarte amănunțit de complexul matern pozitiv, deoarece, pe de-o parte, mi se pare că el este într-o măsură prea mare exclus din discuție și, pe de alta, deoarece într-o lume foarte marcată de complexul patern se face tot mai mult simțită nostalgia valorilor ce aparțin complexului matern, care în cursul devalorizării femininului au fost, la rândul lor, devalorizate și care zac în umbră, iar astăzi însă ne lipsesc stringent. Astfel, în legătură cu complexul matern se vorbește prea pripit de „mama devoratoare“ și se legitimează astfel subliminal patriarhatul sau cel puțin androcentrismul.⁴ În expunerea mea, aș vrea să evit, ceea ce azi se face frecvent, degrevarea imaginii tatălui de complexul patern și, în schimb, grevarea imaginii mamei de complexul matern.⁵

---

² Kast, 1990, pp. 179 și urm.

³ Von Franz, 1970, Jacoby, 1985, Dieckmann, 1991; vezi și pp. 128, 146, în care Dieckmann nu doar contribuie la studierea încrângăturii de cazuri, ci întreprinde chiar încercarea de a prezenta o teorie generală a complexelor ca sistem general al nevrozelor.

⁴ Rhode-Dachser, 1991, p. 201.

⁵ *Idem*, p. 193.

Înseși aceste complexe sunt, între altele, firește, și complexe care apar într-o cultură patriarhală. Descriindu-le, s-ar putea crea impresia că aş vrea astfel să fixez prin scris și anumite stări dominante. Ceea ce ar fi cu totul împotriva intențiilor mele. Eu aş vrea să descriu aceste complexe pentru a ne lămurii unde suntem marcați de ele și, drept urmare, să putem, numindu-le și conștientizându-le, să ne desprindem de ele spre a deveni oameni mai autonomi și mai capabili de a relaționa.

„Vreau să fac totul altfel”

Desprinderea la timp

Dacă vorbesc de complexe inițial pozitive, asta vrea să spună că ele au avut la început o influență pozitivă asupra sentimentului vieții și prin el asupra dezvoltării identității persoanei respective, și ar fi avut în continuare, dacă ar fi urmat o desprindere la timp.

Complexul matern inițial pozitiv îi conferă unui copil sentimentul unui incontestabil drept la existență, sentimentul de a fi interesant și de a avea parte de o lume ce oferă toate lucrurile de care avem nevoie — și încă ceva pe deasupra. De aceea acest Eu poate intra încrezător în contact cu un „altul”. Corpul este baza complexului Eului.⁶ Pe baza unui complex matern pozitiv, necesitățile corporale sunt trăite ca ceva „normal” și ele pot fi satisfăcute de asemenea normal. Există o bucurie de la sine înțeleasă legată de corp, de vitalitate, de hrană, de sexualitate. Corpul poate exprima și emoții și poate să accepte și să primească aceste manifestări din partea altor oameni. Acest complex al Eului astfel întemeiat se poate elibera de limite în experiența corpului cu un alt om fără teamă de a se pierde. Dar nu doar intimitatea fizică, ci și cea psihică poate fi împărțită. Îi înțelegem din principiu pe ceilalți oameni și suntem de cele mai multe ori înțeleși de ei. Alți oameni contribuie la bunăstarea noastră psihică — și noi putem contribui la bunăstarea altora. Un om care poate conta pe interes și înțelegere și care are parte de o anumită

⁶ Jung, GW 3, § 82 și urm.

plenitudine a iubirii, grijii, înțelegerii și siguranței va dezvolta o activitate sănătoasă a Eului.

Cel mai târziu în adolescență (pubertate și postpubertate până la vârsta de douăzeci de ani) idealizarea figurii parentale ar trebui să înceteze. Căci idealizarea poziției părinților înseamnă întotdeauna implicit o devalorizare a poziției copilului. De cele mai multe ori complexele maternelle și paternale se conștientizează în această perioadă. În esență se produce desprinderea de părinți ca persoane; complexele joacă aici un rol ce nu trebuie neglijat, căci fiecare amprentă complexuală îngăduie anumiți pași în direcția desprinderii și interzice alții. Dacă ai fost mereu oprit să pleci sau ți s-a interzis mereu să gândești altfel decât tatăl tău, atunci aceste aspecte speciale ale complexelor sunt trăite în mod clar, iar tinerii trebuie fie să se împotrivescă, fie să renunțe iarăși la desprindere. Chiar dacă desprinderea nu e de fapt permisă, ocazional se izbutește să se ia de la alți oameni, pe tăcute și în ascuns, ceea ce lipsește în sistemul tatălui și în sistemul mamei. Lucrul acesta presupune însă o anumită forță a Eului, presupune că desprinderea s-a produs — poate într-un mod nu foarte deschis, căci modul deschis a fost interzis — sau că avem de-a face cu tineri care, cu toate amprentările complexuale, au un impuls puternic spre independență.

Desprinderea este un compromis între ceea ce pretinde propria viață de la un om și ceea ce pretinde lumea înconjurătoare, în ultimă instanță tatăl, mama, profesorii, pătura socială în care trăim. Faze deslușite de desprindere, precum adolescența, sunt legate de o dispoziție de plecare, sunt faze de cotitură. Complexul Eului se restructurează, ceea ce înseamnă că există un sentiment labil al stimei de sine.

Trăirea unei anumite solidarități cu părinții ar fi deci importantă, cu toate că și împotriva ei trebuie să ne ridicăm. Avem nevoie de părinți de care să ne desprindem. De aceea

În această fază propozițiile complexuale care interzic din principiu desprinderea și amenință cu pierderea iubirii sau pierderea demnității tânărului sunt atât de problematice. E posibil ca grupa de vârstă să ofere, ce-i drept, o rețea capabilă să dea o anumită siguranță, dar ea nu poate înlocui niciodată confruntarea iubitoare, dureroasă și onestă cu părinții. În confruntarea cu părinții, aceștia arată și imaginea pe care ei o au despre sine și pe care tinerii uneori încă nu au cunoscut-o. În confruntarea cu imaginea de sine a tatălui sau a mamei, tinerii își descoperă propria imagine de sine. Împrejurare în care copiii descoperă partea de viață netrăită a părinților și, de regulă, o ridică pe aceasta la rangul unei valori pe care ei, tinerii, vor s-o trăiască acum, recuperând-o. Ceea ce trezește uneori invidia părinților, anume faptul că tinerii trăiesc lucrurile pe care ei și le-au refuzat. Netrăitul, care ar fi trebuit de fapt trăit, umbra, are aici o deosebită însemnătate.

Adolescenții se desprind nu doar de părinți, ci desprinderea se produce și în interiorul unei grupe de vârstă. Există și o umbră colectivă pe care tinerii o preiau de cele mai multe ori entuziasmat și creativ, iar pe baza ei dezvoltă un stil de viață. Astfel, copiii unor buni performeri, bărbați și femei, au devenit brusc la finele anilor șaiszeci și în anii șaptezeci „hippy”, marcați de trăiri artistice, de eros și senzualitate. Într-un plan colectiv s-au celebrat brusc aspecte ale complexului matern pozitiv într-o lume a complexului patern. Aceste evoluții pot fi urmărite până la nivel de îmbrăcăminte. Copiii purtătorilor și purtătoarelor de jeanși au astăzi un simț pronunțat pentru flendurile designerilor.

În locul mamei personale și al tatălui personal pot să apară în adolescență și tați suprapersonali, precum și mame suprapersonale, după cum știm din religie. Legat de această vârstă se vorbește în pedagogia religioasă de „rigorism religios”, ceea ce vrea să spună că acum se pun într-o perspectivă

absolută întrebări religioase. Acest lucru este, psihologic, lesne de înțeles. De vreme ce tânărul sau tânăra se află într-o criză identitară, ei caută orientare. Deoarece orientarea nu mai poate veni de la părinții personali, sunt însuflețite arhetipurile aflate în spatele acestor figuri, așa cum se manifestă ele în sistemul colectiv de valori. Se poate ajunge astfel la un interes puternic pentru anumite curente religioase, pentru un angajament constrângător, pentru un zeu sau o zeiță al căror mesaj se dorește a fi transpus în viață. Episodic, el sau ea poate deveni „copilul unei forțe mai înalte”, ceea ce stabilizează atât de mult sentimentul stimei de sine, încât persoanei în cauză îi este mai ușor să se delimiteze de părinți și să renunțe la asistența lor. Ceea ce tânăra sau tânărul trăiește în această situație în chip foarte individual, „absolut propriul drum”, este de regulă chiar un drum colectiv care va pretinde reînnoite procese de desprindere dacă va fi ca omul să găsească vreodată, cu adevărat, propriul său drum. Tot așa și imaginea pe care cineva și-o face despre Dumnezeu este supusă schimbărilor: să comparăm imaginile lui Dumnezeu din propria noastră viață — dacă au jucat vreun rol — și vom constata că acestea se schimbă. Și o convingere politică înflăcărată din adolescență poate fi explicată prin proiectarea complexelor maternelor și paternelor asupra promisiunilor neonorate ale programelor politice. Deosebirea dintre un angajament înrădăcinat în complexe și unul „normal” se vede în aceea că, în primul caz, convingerile sunt sacre, că se vorbește foarte repede de „trădare” și că politica nu este înțeleasă ca o posibilitate de a configura conviețuirea oamenilor pe cât posibil fără fricțiuni și mai rațional, ci ca ceva de la care se așteaptă mântuire. Astfel, deziluziile sunt și ele programate.

În general, se poate spune că în faza de desprindere, oamenii care nu sunt tați și mame, dar asupra cărora pot fi proiectate paternalitatea și maternalitatea joacă un anume